

نقش مدرک در فعالیت‌های علمی، فرهنگی و آکادمیک حوزه

نقش مدرک در فرایند آموزش

آثار مثبت و منفی مدرک

در گفتگو با چندتن از استادان دانشگاه

گزارش از: احمد رضا مهرپرور

آموزشی که تولد مراکز آموزش عالی و دانشگاهها را در پی داشت بخشی از رسالت حوزه‌های پربر علم - اسلامی به این مراکز دانشگاهی منتقل شد و حوزه‌های دینی وارث بخشی دیگر از رسالت آن حوزه‌ها گشتند تا آنکه با شکل‌گیری انقلاب اسلامی این امید در دل فرهیختگان جامعه پدیدار گشت که با تلفیقی از فکر و اندیشه و متدهای این دو نظام آموزشی، عظمت حوزه‌های علمی اسلامی احیاء گردد. افسوس که دیری نپائید و این آرزو و امیدها به مأمن سینه‌ها بازگشت و امروزه هر یک از این دو نظام آموزشی مسائل خاص خود را دارا است با این توضیح باید گفت مقوله مدرک تحصیلی، ضرورت و اهمیت آن در فرایند آموزش و نیز کاربرد آن در عرصه اجتماع امروز از جمله مسائلی است که مورد توجه دانش‌آموختگان حوزه‌های علمی دینی است بر این اساس با طرح چند سؤال در این زمینه‌ها به میان تنی چند از اساتید دانشگاه که بعضاً از دانش‌آموختگان حوزه می‌باشند رفته و نظر آنان را جویا شدیم که خلاصه نظرات آنان تقدیم می‌گردد.

حجه الاسلام منتظر قائم استاد دانشکده‌های حقوق و الهیات در پاسخ به این پرسش که مدرک تحصیلی چه نقش و تأثیری در فعالیتهای علمی و فرهنگی حوزه خصوصاً در محیطهای دانشگاهی دارد می‌گوید: به نظر من مدرک تحصیلی نقش یک گواهی‌طی کردن مثلاً تا سطحی از تحصیلات می‌باشد و به خودی‌خود فی نفسه نمی‌تواند نقش مؤثری در گستره فعالیت علمی افراد داشته باشد حتی امروزه نیز که عنوانهای علمی و دانشگاهی جایگاه گسترده‌ای یافته‌اند اگر

از نخستین طلایه‌های شکل‌گیری حلقه‌های درسی و در پی آن پیدایش حوزه‌های علمی بزرگ اسلامی سالها بلکه قرنهای متمادی می‌گذرد.

حوزه‌ها از زمان پیدایش تاکنون اوج و فرود و فراز و نشیبهای فراوانی به لحاظ استیلای ویژگیهای زمانی خاص «مانند مواجهه با بحرانهای اجتماعی و فکری درون اسلامی و حملات خانمان برانداز و وحشیانه خارجی و نیز در معرض تاخت و تاز اندیشه‌های مهاجم قرار گرفتن» روبرو بوده‌اند اما این همه هرگز باعث نشده است حیات را از آنان سلب نماید بلکه بعد از هر دوره رکود و سبکوت در سایه تلاش و همت بزرگ مردانی دست از جان شسته و در طریق اخلاص در خدمت اعتلای اندیشه دینی - الهی قرار داده، رونق مجدد یافته تا آنجا که در برهه‌ای از تاریخ، استیلای فکر، اندیشه و فرهنگ اسلامی، مرزهای جوامع اسلامی را در نور دیده و به ملل دیگر گسترش یافت. ظهور حوزه‌های علمی بزرگ مانند بغداد - نیشابور و ... و آنگاه انتقال این مراکز به شهرهای مقدسی مانند نجف - قم - مشهد و ... نمایانگر استدامه حیات این حوزه‌هاست.

در طول تاریخ دانش‌آموختگان حوزه بی‌دغدغه و شائبه هیچ نام و نان و شهوتی به کسب علم و معرفت و تجربه همت گماشته‌اند و به فراخور زمان و نیاز در خدمت اعتلای فکر و اندیشه و نیازهای جامعه قرار می‌گرفتند. با شکل‌گیری تحولات عمیق اجتماعی در غرب و گسترش این تحولات به شرق و جوامع اسلامی و در پی آن پیدایش شیوه‌های جدید

● اگر نگاه ما به مدرک به عنوان عاملی برای معرفی جایگاه علمی دارنده آن باشد نه تنها مضر

نیست بلکه به سرعت ارتباطات علمی نیز کمک شایانی می‌کند یعنی شما به جای اینکه

مثلا مدتها در عرصه‌های علمی تلاش کنید تا پایگاه مناسب خود را بیابید و بتوانید آنطور که باید

خود را به جامعه علمی معرفی نمائید و آنگاه بتوانید وارد یک سیستم آموزشی بشوید مدرک به

عنوان عامل معرف می‌تواند کار را کمی ساده‌تر نماید و یک ارتباط کلی میان شما و آن سیستم

برقرار نماید.

مؤسسه علمی فعالیت قابل قبولی دارد و مقالات وی در مجله‌های علمی و فکری با اقبال مواجه است. خلاصه کلام آنکه مدرک فی‌نفسه نمی‌تواند موفقیت‌آور باشد، بلکه مدرکی می‌تواند فرد را در مسیر موفق پیش ببرد که در عالم واقع نشان‌دهنده جایگاه علمی فرد باشد با این همه نمی‌توان از اهمیت مدرک نیز غافل شد چه آنکه همانگونه که ذکر آن رفت عده‌ی کمی می‌توانند با آنچه گفته شد وارد محیط‌های دانشگاهی و علمی و فرهنگی شوند و مورد اقبال نیز واقع شوند اما باید توجه داشت که در یک سیستم آموزشی مانند آنچه در حوزه‌های علمی - دینی رایج است نمی‌توان به این تحلیل توجه نمود و از یک برنامه ریزی کلی و عام غافل شد و باید بزای عموم افرادی که وارد این سیستم می‌شوند و سالها در آن عمر سپری می‌کنند برنامه و راهکار ریز و کلان داشت یکی از این راهکارها این است که چاره‌ای اندیشید تا طبقه متوسط تحصیل‌کردگان حوزه بتوانند وارد بازار کار جامعه در عرصه‌های علمی و فرهنگی شوند و ارائه یک مدرک معتبر می‌تواند خلا موجود در این زمینه را که تاکنون در این زمینه وجود داشته است پر کند.

دکتر پوروند استاد دانشگاه که سابقه تحصیلات جو زوی و نیز تحصیل در چند دانشگاه معتبر جهان را نیز دارد درباره نقش و تأثیر مدرک در فعالیت‌های علمی و فرهنگی و ارتباطات دانشگاهی می‌گوید: مدرک یک نیاز و ضرورت است که مانند بسیاری دیگر از نیازها و ضرورت‌های اجتماعی دیگر نمی‌توان از آن چشم‌پوشی کرد حتی در معتبرترین دانشگاه‌های جهان نیز اگر روزی اعلام کنند که مدرک معتبری مبنی بر طی کردن دوره‌های علمی و دانشگاهی ارائه نمی‌دهند مسلماً عده بسیاری از مانند در این محافل چشم‌پوشی خواهند کرد و نمی‌توان کسی را نیز به این علت مورد شماتت قرار داد چون هیچ تضاد و تناقضی با ارزش علم یا اندیشه الهی انسانی علم‌آموزی ندارد زیرا امروزه مدرک یک ابزار و وسیله معرفی و یک گواهی است برای اینکه نشان دهد فرد در فلان مورد خاص تخصص یا آشنایی دارد. در نیای امروز

افرادی از حوزه یا غیر حوزه دارای توانایی و مهارت علمی کافی باشند و بایک پشتوانه غنی علمی وارد محافل دانشگاهی شوند بدون شک با اقبال مواجه خواهند شد. دلیل روشنی که برای این ادعا می‌توان ارائه نمود تعدادی از شخصیت‌های دانشگاهی می‌باشند که یاسابقه تحصیلات جو زوی دارند و یا اصولاً دارای مطالعات گسترده شخصی می‌باشند اما از مدرک و عنوان معتبری هم برخوردار نمی‌باشند اما به خاطر گستردگی گستره علمی‌شان مورد توجه و اقبال محیط‌های دانشگاهی و علمی قرار گرفته‌اند و امروزه در قالب سمینارهای علمی و فکری که در محافل درون یا برون دانشگاهی برگزار می‌گردد به نام و نقش این قبیل افراد برخورد می‌کنیم. این واقعیت روشن نشان می‌دهد باید میان مسائل مختلف مانند مدرک، بنیه علمی و ... تفاوت قائل شد.

وی ادامه می‌دهد، به نظر من، باید سه عامل را به عنوان رکن و اساس موفقیت شخصی که به فعالیت علمی و فرهنگی خصوصاً در محافل دانشگاهی اقدام می‌کند مدنظر قرار داد شرط نخست: جایگاه علمی و بنیه و توانایی فردی خود شخص می‌باشد. فاکتور دوم، تسلط فرد به فنون ارائه اطلاعات و آگاهی‌هاست و رکن سوم شناخت محیط فعالیت است یعنی توجه به این مهم از سوی فرد ضروری است که علاوه بر بنیه علمی و داشتن توان ارائه معلومات و اطلاعات علمی به مخاطب ویژگیها و شرایط محیط مناسب بررسی شود و ضرورت‌ها و نیازها با توجه به محیط مورد ارزیابی و اعمال قرار گیرد. امری ضروری است و نمی‌توان از آن غفلت نمود. وی ادامه می‌دهد: البته باید توجه داشت که همیشه در یک نظام آموزشی و یا هر محیط علمی معدود افرادی وجود دارند که به این سه فاکتور که گفته شده مسلط باشند اما همان معدود افرادی نیز که توانسته‌اند این ویژگیها را کسب نمایند موفق بوده‌اند. به عنوان تجربه شخصی طلبه‌ای را سراغ دارم که با تحمل مرارت و سختی‌هایی که لازمه کسب علم و تجربه است با وجود جوانی و نداشتن مدرک تحصیلی مورد توجه تاکنون چندین مورد تألیف داشته است و اکنون در چندین

دانش آموختگان این مراکز هرچه هم معلومات گسترده و عمیقی دارا باشد اصولاً وسیله‌ای برای اعلام تخصص خود ندارند و نتیجه آنکه نمی‌توانند وارد میدان رقابت برای حضور در این گونه عرصه‌ها را پیدا نمایند - وی ادامه می‌دهد بگذریم از اینکه عده‌ای وجود دارند که علی‌رغم نداشتن مدرک حضور گسترده‌ای در عرصه‌های دانشگاهی دارند و با اقبال نیز مواجهند. زیرا اولاً این عده محدود و معدود هستند و نمی‌توان آنها را داخل قاعده کلی قرار داد و ثانیاً هر روز که می‌گذرد از تعداد این افراد در محیط‌های دانشگاهی کاسته می‌شود و در یک بررسی عام حتی همین عده محدود و معدود نیز در ارتباطات علمی خود با دانشگاه‌های معتبر جهان به علت مشخص نبودن درجه علمی دانشگاهی با مشکل مواجهند.

این استاد دانشگاه درباره ارتباط یا نقش مدرک در نظام‌مندی سیستم آموزشی می‌گوید: برای پاسخ به این سؤال ابتدا باید دید دیدگاه ما به مدرک چگونه است. آیا مدرک یک ابزار صرف برای کسب کرسی و قدرت است یا به عنوان یک عامل معرف جایگاه علمی صاحب آن؟ اگر پاسخ بخش اول باشد مسلماً آثار و تبعات منفی بسیاری خواهد داشت. از جمله اینکه دچار نوعی مدرک‌گرایی شدید همراه با علم‌گریزی در محیط‌های آموزشی خواهیم شد زیرا آموختن علم و تمرین اندیشه همراه با مشقت است اما می‌توان با ایجاد پل‌های فرعی به مدرک دست یافت و متأسفانه ناکارآمدی بعضی از محیط‌های علمی در جامعه ما معلول همین آفت بزرگ است اما اگر نگاه ما به مدرک به عنوان عاملی برای معرفی جایگاه علمی دارنده آن باشد نه تنها مضر نیست بلکه به سرعت ارتباطات علمی نیز کمک شایانی می‌کند یعنی شما به جای اینکه مثلاً مدتها در عرصه‌های علمی تلاش کنید تا پایگاه مناسب خود را بیابید و بتوانید آنطور که باید خود را به جامعه علمی معرفی نمائید و آنگاه بتوانید وارد یک سیستم آموزشی بشوید مدرک به عنوان عامل معرف می‌تواند کار را کمی ساده‌تر نماید و یک ارتباط کلی میان شما و آن سیستم برقرار نماید.

وی درباره اینکه چه راهی برای از بین بردن تبعات منفی مدرک‌گرایی پیشنهاد می‌کنید می‌گوید: به نظر من توجه واقعی به علم و آموزش و تأکید بر فرهنگ یادگیری علم برای علم و به عنوان یک امر انسانی اهلی از سوی و سواس کافی مراکز علمی اعم از حوزوی و دانشگاهی در ارائه مدرک می‌تواند جامعه عمی این خطر بزرگ نجات دهد.

دکتر عبداللّهی استاد علوم اجتماعی دانشگاه درباره نقش مدرک در نظام‌مندی سیستم آموزش می‌گوید: واقعیت آن است که مدارک تحصیلی توانسته است در درجه‌بندی و نوع و رشته تحصیلات افراد نقش مؤثری داشته است اما متأسفانه در جوامع علمی ما وضع به گونه‌ای است که به

این ابزار و وسایل نقش اساسی در جایگاه و پایگاه اجتماعی افراد و ورود افراد به عرصه‌های اجتماعی دارد. و هر سیستم و نظام آموزشی که بخواهد از این مهم غفلت ورزد و یا خود را نسبت به این مهم بی‌توجه نشان دهد، ضربه‌ای بزرگ به خود و نیروهای در اختیار خود خواهد زد و کمترین نتیجه آن خارج کردن نیروهای سیستم از میدان رقابت ورود به عرصه‌های فعالیت جامعه خصوصاً عرصه‌های علمی و فرهنگی است.

دکتر محمدی استاد دانشگاه نیز درباره نقش مدرک تحصیلی در فعالیت‌های دانشگاهی و فرهنگی حوزه می‌گوید: اصولاً امروزه نه تنها در جامعه ما بلکه در تمامی دنیا و در همه متدهای آموزشی نوین، مدرک، جایگاه خاص خود را داراست و کسی نمی‌تواند منکر اهمیت مدرک شود. شاید بتوان این ابعاد را در قالب یک نمود عینی و خارجی بهتر فهمید. امروزه در همه دانشگاه‌های معتبر جهان و یا در تمام مراکز فرهنگی سنت و رسم اینگونه است که به هنگام نیاز مثلاً به فلان تخصص یا فلان رشته خاص یک دعوت عام از تمام تحصیلکردگان رشته‌های مورد نیاز از طریق رسانه‌های عمومی صورت می‌گیرد و افرادی که در این رشته‌ها تحصیلات و تخصصی دارند با اطلاع از این دعوت‌ها می‌توانند مدارک تحصیلی و سوابق خود را به مرکز دعوت‌کننده ارسال و اعلام نمایند تا مورد بررسی قرار گیرد. با این فرض اگر کسی در یک نظام آموزشی خاصی تحصیل نماید که دارای مدرک معتبر نباشد،

مدرک بیش از آنچه بایسته و شایسته است بها داده می شود. دانشجو در کلاس درس بیش از آنکه به فکر علم و ارزش ذاتی علم باشد، در اندیشه چگونه نمره گرفتن و در نهایت چگونه دست یافتن به مدرک پایه تحصیلی است.

وی می افزاید: متأسفانه این وضع در میان اساتید و محافل آکادمیک نیز کم و بیش جریان دارد و به نوعی می توان گفت که ما به سوی بحران مدرک گرایی در حرکتیم که می تواند منجر به ایستایی علم و اندیشه در محافل علمی شود و طبیعی است که چنین محیطی از پرورش نخبه های علمی که بتوانند دستگیر جامعه باشند ناتوان خواهد بود. از دکتر عبداللهی می پرسیم چه دلیلی برای این ادعا می توان ارائه داد؟ می گوید: ببینید هر روز در روزنامه ها آگهی ها و اعلامیه های گزینش هیأت علمی مثلاً فلان دانشکده و دانشگاه تازه تأسیس به چشم می خورد در همه اینها نیز اعلام نیاز به عناوین بالای علمی مانند دکتر و... می شود و در نهایت شاید مصاحبه کوتاهی برای ارزیابی علمی و... صورت بگیرد اما واقعیت آن است که عنوان و پایه مدرک مهم تر است. حاصل اینکه کمتر جایی به چشم و گوش می آید که در یک رقابت برای کسب عضویت در هیأت علمی کسی با مدرک پائین تر اما گستره علمی و اطلاعاتی بالاتر، موفق تر از کسی شود که عنوان مدرک بالاتری را در اختیار دارد طبیعی است که نسل در حال تحصیل خصوصاً با بحران اشتغالی که در جامعه وجود دارد وقتی این واقعیت را در می یابند رسیدن به مدرک بالاتر برای کسب حداکثر شانس اشتغال برایش یک آرمان می شود آن هم آرمانی بزرگ و اساسی که شاید لازم باشد برایش قربانی داد و در این عرصه مسلماً - علم و توان علمی است که قربانی مدرک می شود به همین جهت نیز در محافل آکادمیک ما دانشجویان کمتر به تحقیق و مطالعات عمیق پر رنج روی می آورند و حاصل آن خواهد شد که با انبوهی از صاحبان مدارک علمی روبرو شویم که از تخصص در خور و شأن مدرک خود برخوردار نیستند. این استاد دانشگاه چاره این درد مزمن را به یاد دادن بیش از پیش به علم و اندیشه نه عناوین علمی می داند و می گوید. تنها با ترویج فرهنگ مطالعه و تحقیق در هر نظام آموزش است که می توان به آینده آن سیستم امیدوار بود و این فهم نیز منوط به اراده متولیان امر آموزش جامعه است.

حجه الاسلام عباسی استاد فقه و معارف اسلامی دانشگاه درباره نقش مدرک در نظام آموزشی و آثار آن در فرایند آموزش می گوید

مدرک به عنوان گواهی پایان یک دوره تحصیلی یا دارا بودن یک تخصص خاص در لوازم زندگی جدید و دنیای مدرن است. زیرا در این دنیای مدرن، بنابر این است که همه چیز بر اساس نظم و برنامه باشد و ضرورت وجود مدرک

برای یک نظام آموزشی را نیز به عنوان یکی از لوازم دنیای جدید خواه ناخواه باید پذیرفت و عدم توجه به این نیاز و ضرورت باعث دور شدن از گردونه ارتباطات وسیع علمی روز خواهد شد. پس باید گفت دو مورد جدا از هم را باید در مورد مدرک مورد توجه قرار داد اول ضرورت وجود و توجه به آن را که اصولاً گفته شد در دنیای امروز نمی توان نسبت به آن بی توجه بود.

دوم آثار مدرک در فرایند آموزش که باید گفت در این زمینه دو جنبه مثبت و منفی وجود دارد که متأسفانه محافل علمی حوزوی و دانشگاهی مادر این زمینه دچار افراط و تفریط شده اند. در دانشگاه توجه بیش از اندازه به آثار مثبت مدرک زیان بار شده و در حوزه عمدتاً نگاه منفی به مدرک در دستر آفرین. جمله آثار مثبت توجه به مدرک در نظام آموزشی، ایجاد انگیزه های موقت و مقطعی در دانشجو و نیز درجه بندی نوع و مقدار تحصیلات فرد که می تواند به خوبی معرفت پایگاه علمی فرد در محافل علمی و اجتماعی شود که متأسفانه حوزه های علمی - دینی ما تاکنون به این مهم بی توجه بوده اند و شاید همین نکته باعث شده است طلاب حوزه بعضاً برای جبران این نقیصه اساسی به تحصیلات دانشگاهی روی آورند. اما در ذکر آثار منفی مدرک باید گفت کمترین اثر منفی آن تبدیل شدن مدرک از یک ابزار و وسیله معرفی و یا اصطلاحاً "گواهی نامه" به یک آرمان و هدف می باشد که از آن با اصطلاح "مدرک گرایی" نام می برد که عمدتاً در محافل دانشگاهی رواج دارد و باعث می شود توجه شایسته به علم و تحقیق و... صورت نگیرد که می تواند منجر به پوکی بیکره علمی یک نظام آموزشی منتهی شود.

دکتر موحّدنیا که دارای تحصیلات حوزوی و نیز دانشگاهی در رشته حقوق می باشد و اکنون در چند دانشگاه به تدریس اشتغال دارد نگاه ویژه ای به مدرک و نقش آن در فرایند آموزش و فعالیت های علمی دارد. وی می گوید: همین این باور را که مدرک دستاورد نظام جدید آموزشی می باشد را پذیرفتنی نمی دانم گرچه می پذیرم که ظهور آن به عنوان یک پدیده عام و گسترده پیشینه چندانی ندارد اما باید گفت بسیاری از این پدیده های نوظهور شاید با شکل کمی متفاوت ریشه در تاریخ و فرهنگ گذشته دارد. بنده مقوله مدرک در یک نظام آموزشی را از این دست پدیده ها می دانم - با نگاهی به پیشینه و تاریخ حوزه های علمی به مواردی از قبیل اجازه اجتهاد - طبابت - تدریس و یا رفع و رجوع امورات شرعی عموم برخورد می کنیم که معمولاً از سوی علماء و دانشمندان بزرگ به شاگردانی داده می شود که در حوزه درسی آنان شرکت می کردند و از حیث علمی به جایگاهی می رسیدند که مورد وثوق و اطمینان استاد واقع می گشتند.

اپیزود اول:

مثل آب زیبایی، آن قدر که آدمی هوس می کند کنار زلزلشان بنشیند و در تماشایشان وضو تازه کند و یک - دورکعت نماز، نازنگاه را قامت بندد. اینجا حوزه است با چشمه هایی پر از آب، پر از دوستی. آنچنان سرد و گوارا که اگر یک جام لبهائیت را مهمان کنی، مقیم مقام می شوی و همه نمازهایت را تمام می خوانی و قصر خواندن از یادت می رود. مقیم شده ای و اهل مقام. هر لحظه هم تشنه می شوی. دست می کنی و چند «کفی» در رگهائیت جاری می کنی. اما ... اما یک چیز هست. یک سوال مهم. راستی چرا این آبها، این چشمه ها، به حصار حوض درآمده اند؟ چرا جاری نمی شوند؟ چرا؟ راستی چرا؟ با خود می گویم خوب اگر لبهائیت تشنه را توان رسیدن تا اینجا نیست. آبها که می توانند جاری بشوند، اصلا آب باید روان باشد تا روانها را بشوید، باید جاری باشد تا جریان زلال جان نواز بشود. پس باید آبها را جریان داد، بی آنکه کسی اجازه یابد آب را گل کند. آخر این زلال جاری، سهم من است. سهم توست ... سهم همه ما و شما و ایشان است و نباید کفتری در فرودست لبهائیت خشکیده باشد و شاید سرشاخه های درختانی چند به سفارش ریشه های عطش زده، در دل آسمان رها شده باشند. شاید ... خیلی از شایدهای دیگر ...

می گویم این چشمه جوشان را باید تراوا کرد تا همگان از زلال جاری آن بهره جویند. اما پاسخ می شنوم: نه، اینها پروانه آبرسانی ندارند، مدرک ندارند، آب برای جریان باید پروانه جاری شدن بگیرد، حتی پروانه هم برای پرواز باید پروانه داشته باشد. تعجب می کنم و می گویم در فرودست خیلی ها از عطش می میرند. در

گزارش از نوع سوم

آنها از انجماد تا رهایی تا ...

در واقع همین اجازه ها و تأییدیه ها است که با گسترش و توسعه محافل علمی و پیدایش نظامهای آموزشی جدید از آن شیوه موسوم موردی به صورت سیستماتیک درآمده و امروز عنوان مدرک بر آن اطلاق می شود و اصولاً باید گفت این وظیفه یک نظام آموزشی و مدیران این نظام آموزشی است تا با ارائه گواهی نامه یا مدرک تحصیلی به دانش آموختگان خود آنان را به جامعه و مراکز علمی و فرهنگی آن معرفی نماید و جامعه بتواند از توان و توشه علمی آنان استفاده نماید البته امروزه با مشکلات زندگی ماشینی و نیاز افراد به اشتغال با توجه به تخصص و مهارت علمی و نیز گستردگی ارتباطات عمومی، خود دانش آموختگان نیز به این مدارک برای اثبات جایگاه علمی خود نیاز اساسی دارند و این نیاز دو سویه مزید بر اهمیت مدارک تحصیلی شده است. یعنی امروزه یک نظام و سیستم آموزشی نمی تواند سالها فردی را مشغول به تحصیل تحت مدیریت خود داشته باشد و هیچ مدرکی مبنی بر طی دوره های تحصیلی به وی ندهد زیرا در چنین فرضی این دانش آموخته ناچار خواهد شد در تلاشی قریبی به اثبات شایستگی علمی خود بپردازد که دنیای در حال شتاب امروز این کاستی را نمی پذیرد و اصولاً این شیوه موفقیتی در پی نخواهد داشت.

وی درباره آثار مثبت و منفی مدرک در فرآیند آموزش می گوید: همانگونه که گفته شد مدرک ابزار و وسیله است و هروسیله ای تبعاً می تواند آثار مثبت و منفی بسیاری داشته باشد و اصولاً صحیح نخواهد بود که به بهانه نتایج ممکنه منفی چیزی را کنار گذارد و بدان بی توجه بود. طبقاً هنر مدیریت در یک نظام آموزشی نیز مقتضی آن است تا بایه اوج و ظهور رساندن نکات مثبت از پیامدهای منفی آن بکاهد و یا آنها را به صفر برساند در غیر این صورت مدیریت معنائی نباید وی می گوید: سالهای سال است که حوزه های علمی ما در این برزخ کلنجارند که نسبت به اعطاء مدرک تحصیلی چه تصمیم بگیرند خوشبختانه راههای نوینی در پیش گرفته شده است. همانگونه که ذکر شد هنر مدیریت حکم می کند تا کسانی که متولی یک نظام آموزشی هستند تمام نیازها و ضرورت ها را در نظر گرفته و برای آنها تصمیم گیریهای خرد و کلان داشته باشند تا همچنان در مسیر موفقیت به پیش روند و در راه اعطای مدارک تحصیلی حوزه نیز باید ضمن دوری از افراط و تفریط تمام جوانب امر را سنجید. زیرا هرگونه سهل انگاری یا سخت گیری بی مورد می تواند از سویی به حیثیت و جایگاه علمی نظام آموزشی حوزه لطمه وارد سازد و از سوی دیگر به محرومیت دانش آموختگان حوزه از حقوق خود در جامعه منتهی شود.

فرو دست خیلی درختها فرو می افتند. در فرو دست خیلی از کبوترها می میرند، در فرو دست ... می شنوم. حرفی نیست ما هم اینها را می دانیم، اما ... مردم شهر من دارند از تشنگی می میرند، به آنها اجازه جریان دهید تا جاری شوند و جان بخشند. مگر لبهای خشکیده و درختان از عطش مرده را نمی بینید؟ مگر پرستوهای از پرواز افتاده را تماشا نمی کنید؟ مگر ...

اپیزود دوم :

هزار چشمه جاری شده است. تلخ و شیرین، شور و ترش، فرقی نمی کند. مهم این است که در این دیار همه چشمه ها جاری باشند. کسی هم نیست که حتی میزان تلخی و تلخکامی آنها را بسنجد یا میزان شهد جاری در آن را ارزیابی کند! هر چشمه ای که سر بر آورد، جواز عبور می گیرد، حتی اگر خواسته باشد هندوانه ابو جهل را ساقایت کند. همراه آب می شوم، جاری در دیار هزار چشمه یکجا شهد جاری در زلال چشمه ای برگها را به نیایش وا داشته است و پروبال پرنده ها را و چشمان معصوم بره ها و آهوان را وضو داده و مهیای نمازشان کرده است. دیگر جا، درختی پژمرده و پاییزی بهاری را انتظار می کشد که فرارسد و این آب شور را به بارانی بهاری شیرین کند. این، همه آرزوی درخت است. من خیلی ها را دیده ام که کوزه های خود را برداشته اند تا از جای دیگر آب بیاورند. خیلی از پرنده ها هم کوچ کرده اند، بیچاره درختهایی که ریشه در زمین دارند و هرچه می کنند ریشه های خود را به سمت و سوی دیگری بکشند، نمی شود و این تصور شهر هزار چشمه است. عین هایی که می جوشند، عین هایی که بینا می شود و عین هایی که کور می شود ...

اپیزود سوم :

نه آبها را متجمد می کنند و نه از لبهای تشنه دور نگاه می دارند. اینجا حکیمان حکم می رانند. اینجا شهر.

شهر حکمت است و حکمها عین عدل. اینجا از جریان هر چیز به اسم آب هم خبری نیست. آبها، قبل از جریان در رگهای زندگی، آزمایش می شوند، میزان شهد شهید شده در آن سنجیده می شود. بسیاری از چشمه ها قبل از رسیدن به لبها از مسیر تصفیه خانه می گذرند، پالایش می شوند. میکروب زدایی می گردند. به بایستگی هایی مزین می شوند و به فراخور شهد خویش راهی دیاری می شوند. اینجا همه چیز بر اساس قانون است، قانون عدل، حتی آبهای تلخ هم تلخکامی نمی کنند که چرا به آنها اجازه جریان نمی دهند! آنها هم می دانند، ماندنشان در جای خود، به نفع دشت است و به نفع لب تشنه ها. ترش آبها هم میکروب زدایی شده و پالوده راهی می یابند و شور آبها، نمک طبیعت را تولید می کنند. همه چیز حکیمانه در جای خود و به کار خویش مشغول است ...

اینجا درختان، شیرین قد می کشند، میوه می دهند و به بار می نشینند. پرندگان با چشمان شوخ خود شنکی می کنند. آهوان عصمت چشمان خود را به جنگل هدیه می کنند و بره ها صدای خود را در دل دشت رها می کنند. همه چیز خوبی است. اینجا جنگل سبز و خوب و خوش و سرودخوان است. دشت و دمن با کوه دست به یکی کرده اند تا همه چشمها را به زیبایی مهمان کنند. کویر، مهمانهای خود را به شب نشینی ستاره ها می برد و پای قصه ماه و خورشید می نشاند.

دریا برای ماهی گیران خاطرات سالهای دور خود را تعریف می کند و باد خبرهای تازه و خوش می آورد. موجها مرواریدها را در پاکتهای صدفی برای زمین هدیه می آورند. اینجا همه چیز ریاست، همه چیز شیرین است. همه چیز بایسته است.

اینجا حکیمان حکومت می کنند. اینجا همه چیز از نوع سوم است. نوعی که شبیه هیچ نوع دیگر نیست. فقط «نوع سوم است».

